

»—Guarda quanti!—io seguitai, abbandonandomi al novissimo piacere con più confidenza *perchè sentivo già di poterne trasfondere almeno una parte in quelle povere anime chiuse.*—Sono felice che sieno miei, Oddo.

»—*Bisogna condurle sotto i fiori, —ripetè Antonello dolcemente, come trasognato.*»

Després, un cop s'han separat, Claudi, encaminant-se al seu casal, guaita am malinconia com s'allunya aquella «carrozza che portava i due tristi malati quasi sepolti sotto i fiori». A l'endemà, quan en Cantelmo s presenta en el palau Montaga, se li ofereixen com en una visió divina les tres somnoses donzelles d'aquella família, les tres verges ideals que am la flor esmortuida de la seva hermosura embelleixen la casa nobiliaria, escampant-hi l suau aroma dels llurs calzers virginals i voluptuosos. Cadascuna d'elles podria simbolisar-se amb un lliri blanc i amb un lliri d'atzur i amb un lliri encès. Els llurs prenomés són melodiosos: Massimilla, Anatolia i Violante. Escolteu com idealment en l'inconsciència enraonen les llurs ànimes:

«Un bisogno sfrenato di schiavitù mi fa soffrire,—dice Massimilla silenziosamente.—Un bisogno sfrenato di schiavitù mi fa soffrire. Mi divora un desiderio inestinguibile di donarme tutta quanta, di appartenere a un essere più alto e più forte, *di dissolvermi nella sua volontà, di ardere come un olocausto nel fuoco della sua anima immensa*».

L'esperit d'Anatolia, el sosteniment de la casa pairal, s'expressa també allavores de la següent manera: «Io possiedo i due doni supremi che amplificano l'esistenza e la prolungano oltre l'illusione della morte.—Non ho paura di soffrire e sento su i miei pensieri e su i miei atti l'impronta dell' eternità.—La mia sostanza potrebbe nutrire un germe sovrumano.—In sogno io vegliai tutta una notte misteriosamente sul sonno di un fanciullo».

Diu Violante: «Io sono umiliata. Sentendo su la mia fronte pesare la massa dei miei capelli, ho creduto di portare una corona; e i miei pensieri sotto quel peso regale erano

purpurei... Da tempo io ho su la mia anima lo splendore dei destini grandiosi e tristi... I poeti vedevano in me la creatura speciosa, nelle cui linee visibile era incluso il più alto mistero della Vita, il mistero della Bellezza rivelata in carne mortale dopo intervalli secolari, a traverso l'imperfezione di discendenze innumerevoli».

Aquestes tres essencials donzelles, de formes ideals, encarnen, com ha dit un crític, tres entitats simbòliques: Massimilla, la Bellesa Mistica; Anatolia, la Bellesa Moral; Violante, la Bellesa Pura. Més la seva trinitat enclou la perfecció per l'amor humà, la bella i suprema harmonia estetica. «E Violante e Massimilla e Anatolia si transfiguravano nella mia mente per virtù di analogie misteriose.—«O belle anime», io pensava, misurando i ritmi della loro esistenza visibile, «nella vostra trinità non è forse la perfezione dell' amore umano? Voi siete la forma tripla che finse il mio desiderio nell'ora della grande armonia. In voi tutti i bisogni della mia carne e del mio spirito più altieri potrebbero appagarsi; e, per l'opera ch'io debbo compiere, voi potreste divenire gli strumenti meravigliosi delle mie volontà e dei miei destini». Davant d'aquest meravellós espectacle, en el que s delita i s'exalta la seva ànima, en Cantelmo sembla que vagi arrelegant substancia ideal pera la formació d'una existència personal més elevada. «E io assistevo in me medesimo alla continua genesi d'una vita superiore in cui tutte le apparenze si transfiguravano como nella virtù di un magico specchio».

L'intensa i recarregada poesia que a tot hora emanaven les virginals donzelles, constituïa per en Cantelmo una vida profundament real, puix ell no creia que «nulla al mondo fosse più reale di una cosa poetica». Fòra dels somnis que ell havia acaronat pera efectuar la seva empresa, en Cantelmo també havia concebut el mentat proposit de crear un fill superior, un fill en el qui s poguessin reunir les condicions de l'excel·lència espiritual i mental més elevada, del poder i domini més absoluts. Tenint de sortir de

l'embadaliment que en aquell instant li causen les *verges de les roques* (perquè és necessari escullir-ne una per la missió de crear el fill), diu en Cantelmo que a l'anar a triar-la s troba perplexa i no «senza timore d'essere deluso come un uomo». Pot escullir no més que una sola de les donzelles, ja que pera l'estimació humana és gaire bé impossible posseir una trinitat.

I heus-aquí que la vacilació de la seva ànima augmenta. Ell ha promès idealment i per tanda l seu amor a les germanes, olorant de passada l'essència del llur esperit, inclinant-se aparentment ara a l'una ara a l'altra, tot pressentint l'adoració silenciosa dels llurs cors de verge, sense decidir-se definitivament per cap. A l'ultim, Cantelmo resol acceptar i observar l'idea, suggerida pel Demonico, de no aspirar a la possessió llegal dels cossos, ja que les llurs imatges ideals «adornen amb una triple gracia la casa del seu somni». Ell les ha fetes revivre i palpitant, an aquelles ànimes, ell les hi ha fet pressentir passions sobrehumanes, felicitats eternes. Aqueixos incidents de *Le Vergini delle Rocce* són d'una alta hermosura poetica; assolirien el grau inefable si en lloc de tant esteticisme hi hagués una mica més de pureza i de franquesa emotives.

Finalment, Cantelmo pren comiat de les donzelles, i, al retirar-se al casal dels seus antepassats, compon «per ultima volta in una armonia infinitamente bella e dolorosa la bellezza e il dolore delle tre principesse».

La Città morta, estrenada a principis d'aquest any, és una tragedia de passió exaltada i febril i violenta. En *La Città morta* s desenrotllen, però, dos drames d'humanitat i una tragedia sobrenatural i invisible, simultaniament. Un misteri fatidic i enguniós, una atmosfera simbolica de fatalitat envolcalla constantment l'acció de la tragedia.

Dugues families amigues han anat i es troben juntes a Mycenes, la ciutat riquissima en or de l'antiga Hellade. El poeta Alessandro ha vingut a la ciutat dels grecs am la seva esposa Anna, que és cega, pera acompanyar a Bianca Maria i al seu germà Leo-

nardo, qui té l desig de forfoliar i de descobrir els sepulcres que dels Atrides se suposa guarda dintre l seu misteri la ciutat.

Anna i Bianca Maria s'estimen afectuosament, quasi idealment. Anna és un d'aqueixos esperits vidents que donen tanta originalitat an els drames den Maurici Maeterlinck, una d'aqueixes ànimes superiors i bondadoses que s'inclinen tot sovint al sacrifici, que tenen en sí la virtut poderosa d'endevinar i predir els dalta baixos que trocejen la vida i el cor dels homes. Bianca Maria és una verge palpitant i candorosa, una donzella hermo-sissima i angelica, les formes corpories de la qual segueixen les ideals liniacions d'una alta bondat animica.

Mentres Anna i Bianca Maria en el primer acte s troben un xic frisosos, com ocupades per un pressentiment, Leonardo està escorcollant d'una manera frenetica les runes de la ciutat morta; profana l sagrat misteri de l'antiga Mycenes; viola ls esplendorosos i profons sepulcres d'Agamemnon i de Cassandra. I heus-aquí que en una mig-diada xafagosa i caldeiant, ell ve a anunciar-los-hi que acaba de desenterrar les momies d'aquells heroes. El germà de Bianca Maria està en una exaltació febril, pantejant i amarat de suor. Ensenya la cara esborronadora i fosca del sacrilec. L'atmosfera és asfixiant i enervadora, contribuint *patologicament* a ensombrir la cara de Leonardo.

En el segon acte, Bianca Maria està ocupada endreçant les riques vestidures, les valioses joies, els esplendids collars i les cuiraces, tot el tresor fabulós que Leonardo ha extret de les tombes d'aquells cadavres tant insignes: una fulgent explosió d'or llença tenebrosos i alhora lluminosos reflexos per la cambra. De la mateixa manera que n el primer acte ls incidents de l'obra estaven impressionats pel medi d'aquelles montanyes incendiades i d'aquelles planures extenses i ermes, en aquest acte l'acció dramatica s troba sota l'influencia moral i material dels objectes i sota la suggestió *inanimada* de l'or esplendorós. I aquests elements de suggestió i de natura hi predisposen al terror i a la folia.

Cada vegada que Alessandro enraona am Bianca Maria, el seu cor batega brugidosament d'emoció i de passió. Alessandro s'ha enamorat d'ella: heus-aquí lo que Anna, la muller d'aquest, ja fa dies ha pressentit. El dolor que Anna experimenta és silenciós, resignat, però intensiu. Més tard arriba a un punt que quasi no li és possible an ella soportar-lo. I n'enraona commogudament a la seva dida, en parla eternida a la seva bondadosa i fidel *Nutrice*. Ella sent que no és hermosa com Bianca Maria, que no pot omplir de plaer el jove cor d'Alessandro. Aquest i Bianca Maria s'estimaran de debò; semblen talment creats l'un pera l'altre, i són, en realitat, els que han d'infantar la joia. I ella concebeix aleshores l'idea del suïcidi, pera facilitar an els dos que puguén estimar-se lliurement. Però fins que Alessandro no s'declara, Bianca Maria està en l'inconsciència d'aquest fatal amor, ignora lo que passa al voltant de la seva ànima. En mig de les fatídiques i esplendents vibracions daurades, més tard Alessandro li parla ardentment de la seva passió amorosa. I l'exquisida sensibilitat de Bianca Maria gaire bé n sofreix com d'una violació suprema.

El cor de Leonardo s'emociona espiritualment d'una manera exagerada i poderosa. El germà de Bianca Maria és un intel·lectual refinadíssim, però la seva naturalesa revela un temperament molt impulsiu, i en això s troba la novetat del seu caràcter. I an aqueixa impulsivitat d'acció és a lo que tendeixen inconscientment els heroies den d'Annunzio. I heus-aquí que en mig d'una esgarifança de terror, tot d'una Leonardo s'adona de que en ell ha nascut una passió infamant, un amor incestuós envers la seva pròpia germana. La seva ànima tota s'espaventa al pensar en aqueixa perduda de la puresa de la seva fraternal estimació per Bianca. A l'enraonar més tard amb Anna, aquesta endevina per l'entonació de la seva veu i pel ritme dels seus gestes la monstruosa tragedia que l'atrastorna. La profanació dels sepulcres dels heroies grecs i de l'antiga profetissa, la violació sacrílega de la ciutat morta, han donat

lloc a que la voluntat divina descarregui irada i terriblement l'espaventós drama que té de malmetre sense pietat la vida interna i exterior d'aquelles dugues famílies.

Leonardo delira; però, com tots els homes den d'Annunzio, té en mig del seu estat moments de lucidesa serena. I heus-aquí que aquesta li fa concebre l'idea de l'assassinat de Bianca, pera assolir la *resurrecció espiritual* del seu amor d'abans per ella. Si: ell vol revoltar-se contra l Destí i la Fatalitat, com altre Prometeu. Perxò ell a l'últim ofega a la seva germana en les aigües cristallines de la blanca font Perseia. En aquell mateix instant compareix Anna i ensopega amb el cadàvre, i, a l'impuls de la tremenda commoció que l' descobriment de la tragedia li promou, ella recobra meravellosament la vista.

Algú ha dit que lo correcte en aquesta obra hauria estat el suïcidi de Leonardo; però aquesta solució hauria resultat força contraproduent, ja que hauria tot seguit originat un altre suïcidi, el d'Anna, la qual s'hauria sacrificat generosament pera contribuir a la felicitat de Bianca Maria, i en aquest cas les víctimes haurien sigut dugues. Bianca Maria és el centre d'acció de tot el drama. Aquest resulta triplicat per desenrotllar-se distintament entre dugues famílies i a l'ahora en una esfera de voluntats invisibles i sobrenaturals.

La Cilla morta està un xic massa atapada de metafores i frases belles que desfan l'unitat del drama i la claretat dels sentiments: en conjunt la tragedia s' ressent d'un gran enfarfec de recarregada i artificiosa poesia. No s'ha covat prou: la seva *difusa espontaneïtat* ans indica improvisació. L'excés de lirisme hi ofega l'emoció sincerament humana. El dialecte manca d'aquella concisió, *prenyada d'expressió*, que generalment se necessita pel teatre. Escenicament, en d'Annunzio és inferior an en Maeterlinck, puix no posseeix l'intensitat i condensació dramàtiques d'aquest, am tot i revelar a estones certes reminiscències de la seva poesia simbòlica espiritual. Am tot i el seu llenguatge simbolista, am tot i l'ànima potent que hi ha en certes paraules

seves, en d'Annunzio no ha arribat en aquesta obra a penetrar o endevinar realment el misteri de l'esperit i de la consciència dels seus heroies. La coesió que falta a la tragedia s'heu a que ell hi dilueix i heu divaga massa. Les acotacions, am tot, són meravelloses. L'estil llisca am la fluïdesa rítmica dels grecs.

Condensant i reflexionant l'impressió, *La Città morta* ns produeix l'efecte de que l'esperit del d'Annunzio de *Le Vergini* s troba en un estat de descomposició. Al llegir-la varem pensar am recança que les facultats artístiques del seu autor dequeien depressa i visiblement; però després varem quedar afortunadament cor-presos d'admiració davant de la nova i suprema illusió estètica que ns va produir la lectura de *La Parabola delle Vergini Falae e delle Vergini Prudenti* i la del *Uomo ricco e del povero Lazaro*, publicades totes dugues en la *Nuova Antologia*. Aquests escrits senyalen literariament la direcció neopagana que avui s'observa en els esperits intel·lectuals més avançats, quina tendència conforma paralelament amb el moviment dels francesos naturistes i am la propagació de les doctrines de l'evolució, assimilant-se al mateix temps, encara que sembli paradoxic, els elements més nous de l'espiritualisme transcendental den Maeterlinck i lo més sà i profon de la filosofia nietzscheana.

I aquí dono fi an aquestes ja massa prolises consideracions sobre l'ànima i l'obra den d'Annunzio.

ter de Juny de 1898

SOBRE LA MORT. PER PERCY BYSSHE SHELLEY

*El fred i l'esblaimat i el trist llunar somriure,
que l raig del meteor en nit orfe d'estrelles
va extenent al damunt d'una illa solitaria
al mar ans de sortir la blanca llum del dia,
és la flama de vida tant inconstant i palida
que al nostre pas fluctua fins que esllanguida mor.*

*Home! has de manteni l coralge de ton ànima
a través la tempesta de la terrena via;
les onades de núvols que al teu voltant rodolen
dormiran en la llum d'un jorn de meravella,
en que l cel i l'infern te deixaran ben lliure
a l'univers del Destí.*

*Aquest món és la deù de lo que coneixem;
aquest món és la deù de tot lo que sentim.
De la Mort la vinguda és un cop espantós
per un cervell de nirvis d'acer no atravessat,
quan lo que coneixem, lo que sentim, veiem
baurà passat igual que un irreal misteri.*

*Els secrets de la tomba existeixen allí
on tot menys nostra forma segurament habita;
ni l'ull ben modelat ni l'orella escaienta
podran ja viure més pera senti o per veure
tot lo que sigui gran, tot lo que sigui estrany
del reialme sèns límit del cambi sense fi.*

*Qui és que conta l conte de l'ignorada Mort?
Qui és que aixeca l vel de lo que ha de venir?
Qui és que va pintant les ombres que combleixen
les coves sense vent de la poblada tomba?
Qui uneix les esperances de lo que passarà
am l'amor i els temors a tot lo que veiem?*

TRADUCCIÓ DE JOAN PEREZ JORBA

IFIGENIA A TAURIDA. TRAGEDIA DE GÖTTE. TRADUCCIÓ DE JOAN MARAGALL

(Acabament)

ACTE QUINT ESCENA PRIMERA

THOAS I ARKAS

ARKAS

Confós dec confessar que jo no sé
vers ont haig de portar-les les sospites.
Són els presos tots sols els que mediten
d'amagat la fugida? o els ajuda
nostra sacerdotessa? La veu corre

que la nau que an aquí als estrangers duia,
en alguna colzada de la platja
la tenen amagada; i el desvari
de l'home aquell... després la cerimònia
sagrada, d'un retard semblant excusa,
fan pensar molt.

THOAS

Que la sacerdotessa
vinga aquí ben depressa. Tu, ara, vés-ten
i ressegueix ben bé tota la costa
del promontori fins al bosc de Diana;
la sagrada espessura respecteu-la;
arreu bé les celades, i on-se-vulla
que ls trobeu, agafeu-los.

ESCENA SEGONA

THOAS

Tempesteja
horriblement dintre mon pit la ira,
ja contra d'ella, que he tingut per santa,
ja contra mi, que l'hi he dat ajuda
per son engany am ma bondat extrema.
Que per acostumà a l'esclavitut
i al facil obeir no hi ha com pendre
del tot la llibertat. Si dels meus avis
en mans aquesta dona fos caiguda
i de l'ira divina deslliurada,
ja s'hauria tingut per prou d'itxosa
salvant-se de la mort: ben agraida
hauria estat per sempre a la sort seva,
i vessant sang estranya damunt l'ara,
lo que és fatalitat, dever diria.
Prò en son pit despertava ma clemència
desordenat desig: en va d'esposa
volia dar-li l nom, quan ella, ingrata,
no pensava en res més que en si mateixa.
Ella l cor m'ha guanyat, falagadora;
i ara, quan m'he posat a contradir-la,
vol fer sa via am molts enganys i astucies
i no creu deure-m res per ma indulgència.

ESCENA TERCERA

IFIGENIA I THOAS

IFIGENIA

Me demanes? Què vols aquí en el temple?

THOAS

Per què l'has deturat el sacrifici?

IFIGENIA

Ben clarament li he contat a Arkas.

THOAS

Vull que men diguis alguna altra cosa.

IFIGENIA

Diana t dóna temps perquè t'hi pensis.

THOAS

Més aviat a tu sembla donar-te-la
la dilació.

IFIGENIA

Si l cor duus ja endurit
en crudel determini, per què vén's?
Si un rei vol sè inhumà, prou servidors
troba, que a cambi de mercès o pagues
l'anatema li prenen a mig caure
dels llavis, per obrar-lo; més en resta
la presència real immaculada.
Medita l rei la mort dalt del fosc nuvol,
i altres porten lo llamp de la sentència
destructora a la testa maleïda;
prò ell passa incommogut duent per l'aire,
com Déu inalcançable, la tempesta.

THOAS

Ferestec sona eix cant en tos sants llavis.

IFIGENIA

No és pas la verge consagrada al culte
qui t parla: és d'Agamemnon la filla.
Desconeguda, honreres mes paraules,
i ara vols fer la llei a la princesa?
De ben jove he après a sè obedienta,
an els pares primer, després a Diana,
i tot sent docil, fonament sentia
l'hermosa llibertat de la meua ànima;
prò doblegar-me a les paraules dures,
a la grossera expressió de l'home,
això no he après mai ni ho vull aprendre.

THOAS

No t mano jo: l'antiga llei te mana.

IFIGENIA

Fa de bon agafar-se a una llei vella
quan ne podem armar les passions nostres;
una altra llei me parla, més antiga,
contra la que sostens: el vell precepte
que ns fa sagrat tot estranger...

THOAS

Prò sembla
que en ton cor són quelcom aquestos presos,
que interessada i commoguda oblides
fins aquell primer mot de la prudència
que mana no irrità an els poderosos.

IFIGENIA

Bé pots coneixer, calli jo o bé parli,
lo que tinc en el cor i ferm hi resta.
Un patir com el propi per ventura
no desfà en pietat a un cor que calla?
Doncs quant més el meu cor! En aquests pre-
me veia jo mateixa. També un dia, [sos
de genolls, tremolosa, davant l'ara
he vist matinejar la Mort en festa
al meu entorn: he vist alçar-se l ferro
per traspassà l meu pit tant ple de vida.
Dintre meu els terrors terbolinaven,
finaven els meus ulls... Salva vaig esser;
i és crim no retornà an els infelïços
les gracies que ls déus bons ens concedeixen.
Tu que ho saps i em coneixes, a què m forces?

THOAS

Obeeix an el culte, no al teu amo.

IFIGENIA

No vulgues disfregar ta violència,
que s riu de la flaqueza d'una dòna:
lliure l mateix que un home sóc nascuda.
Si al fill d'Agamemnon davant tinguessis
i quelcom indegut li reclamaves,
ell tindria l seu braç, l'espasa seva,
per sosteni aquell dret que l cor li dicta;
més jo no tinc res més que mes paraules,
i a la noblesa del varó escau sempre
fer cas de les paraules de la dòna.

THOAS

En faig més cas que del germà a l'espasa.

IFIGENIA

Oh! La sort de les armes sovint muda:
no és lluitador prudent el qui menysprea
al més xic enemic, ni s'ens defensa
ha deixat la natura an el més debil
contra forta embestida, ans li dóna
lo gust en les astucies i artificis,
l'espia, l'esmunyir-se i les celades...
tot lo que l poderós mereix en contra.

THOAS

La precaució sap afrontar l'astucia.

IFIGENIA

Però no n cal a una ànima serena.

THOAS

Mira que a tu mateixa no t condemnis.

IFIGENIA

Oh! Si sabessis lo que jo ara lluito
per arrencà-m del cor am valentia
quelcom dolent que per primera volta
hi sento germinar! Però desarmada
restaré al davant teu? L'hermosa suplica,
el ram gentil de pau, en mans de dòna
més poderós que l ferro i que l'espasa,
has rebutjat. Quina defensa m resta?
Demanaré a Diana algun prodigi?
Hi ha cap més força al fons de la meua ànima?

THOAS

Sembla-m ja que la sort d'aquests dos presos
te va inquietant massa. Qui són, digues,
els qui en el teu esprit tant i tant poden?

IFIGENIA

Són... és dir... semblen ser... Jo ls tinc per
[grecs.

THOAS

Ah! compatricis, doncs, que t desvetllaven
del desitjat retorn la bella imatge!

IFIGENIA (pausa)

Sols l'home és qui té dret als fets insignes?
Ès sols ell qui duu imprès en son pit d'heroe
l'afany de lo impossible? Què és lo gran?

Què és lo que exalta tremolant les ànimes
al ser dit i reedit, sinó l'empresa
jutjada per tot-hom inasequible
i on lo més animós canta victòria?
¿I és d'alabar no més el qui en nit fosca
en el camp enemic entafurant-se
devorador com imprevist incendi,
cau sobre ls adormits i els que s desvetllen,
i debatent-se contra ls ja disposos
logra fugir i an el seu camp sen torna
am cavall d'enemic, més no s'ens presa?
¿Sols el qui menyspreant vies segures
sen va hardit dins dels boscos i montanyes
cercant als bandolers per fer-los fóra?
I a nosaltres, doncs, digues-me, ¿què ns resta,
delicades que som? ¿Desposseir-nos
del dret nadiu, o bé, a tall d'amazones,
tornà-n's feres també i arrepassar-vos
el viril privilegi de l'espasa
per venjà am sanc l'antiga opressió vostra?
Sento onejà en mon pit hardida empresa:
no m vull desafugir ni d'intentar-la,
ni de qualsevol mal que men pervinga...
prò l'escometo de genolls en terra:
si aïmeu la veritat com dieu, homes,
que aquest amor me valga; i al sentir-la
de ma boca, varons, glorifiqueu-la.
Tot fou engany, oh rei! En va preguntes
pels presos: han fugit... i allí en la platja
cerquen la nau ont els companys esperen.
El més gran, deslliurat ja de follies,
és mon germà, és Orestes: l'acompanya
son amic d'infantesa que s diu Pilades.
Apolus desde Delfos a eïxos costes
els ha enviat amb el divi mandato
d'endur-sen a Diana, i de portar-li
an ell, ane l germà; i féu promesa
en paga, el germà meu, de deslliurar-lo
de les Furies i absoldre-l de la culpa
d'haver vessat la sanc de nostra mare.
An ell i a mi, als dos sols rebrots de Tantal,
ara he posat, oh rei, en les mans teves.
Mata-n's... si ns vols matar.

THOAS

Pretens tal volta
que jo, l'home grosser, el barbre, l'scita
senti la veu de veritat i gràcia

que Atreu el grec no va escoltar?

IFIGENIA

L'escolta

qualsevol, nat sota d'un cel o d'altre,
en qui la font de vida lliure i pura
corre per dintre l pit... Rei, què medites
callant en la teva ànima profunda?
Si medites la mort, jo la primera
sia en morir, perquè ben bé veig ara,
quan ja no hi ha remei, la sort horrible
en que he llençat a gratscient i ràpida
als que estimo. Lligats los haig de veure
davant meu? I els esguards de l'adéu últim
com giraré al germà, sent jo que l mato?
Mirar-li ls ulls aimats!... Jo no podria!

THOAS

Més tu, que tant callares i aixis parles,
¿no serà que l teu seny aquests dos homes
am trama de mentides i artificis
han velat, fent-te creure l que desitges?

IFIGENIA

Oh, no, rei, no m'enganyen! Llurs paraules
són ben certes... Si trobes que no ho siguen,
morin ells, i ane mi de prop teu llença-m,
i fes portar, per castic, a l'ilusa,
d'un illot pedregós a l'herma platja.
Prò si aquest home és el germà que adoro,
si és el que espero fa tant temps, llavors
deixa-n's anar: alcanci l benefici
al germà i ane mi. Al nostre pare
la mare va matar, i el fill an ella.
De la soca d'Atreu esperança última
és aquest. Deixa, doncs, que jo men vagi
amb el cor i les mans ben n'ets de culpa:
nèta en sia a la fi la casa nostra.
Tingues paraula, oh rei! Tu m'ho jures
que quan jo trobés modo de fer via [trobo.
vers els meus, tu ho voldries. Doncs ja n
Un rei no promet pas com altres homes
per prometre tant sols, tant sols per treure-s
de davant al que prega: ans si arriba
l'ocasió no esperada, s'atè an ella;
i quan pot fer ditxós al qui s dalia,
llavors sent sa majestat més alta.

THOAS

Irritat com el foc que am l'aigua lluita
i sen vol deslliurar fent-la bullenta,
aixís en el meu pit lluita la colera
contra aquest parlar teu.

IFIGENIA

Val més que deixis
aixecar-se la gràcia flamejanta,
tranquila com el foc del sacrifici,
coronada de goigs, llaors i cànctics.

THOAS

Quan sovint m'ha enternit eixa veu teva!

IFIGENIA

Oh, dó-m la mà com prenda d'aliança!

THOAS

Molt me demanes en tant poca estona.

IFIGENIA

En fè l bé no cal pas pensar-hi gaire.

THOAS

Del bé mal ne prevé si un no s'hi pensa.

IFIGENIA

El dubte és lo que tara la bona obra:
no dubtis, rei, no dubtis. Si ho sents, fes-ho.

ESCENA QUARTA

ORESTES (*armat*) I ELS D'ABANSORESTES (*parlant als de fóra*)

Redobleu vostre esforç i conteniu-los!
Un moment. No cedi davant la turba!
Assegureu-nos el camí del barco
a mi i a la germana.

(*A Ifigenia, sens veure al rei.*)

Corre! Vine!

Som traits... Per fugir ben poc ens resta.

(*Veu al rei.*)THOAS (*agafant-li l'espasa*)

Mai ningú impunement en ma presència

ha alçat, com ara tu, l'espasa nua.

IFIGENIA

No profaneu irats l'estada santa!
Contingueu vostra gent i oïu vosaltres
a la sacerdotessa, a la germana.

ORESTES

Qui és aquest que ns amenaça? Digues.

IFIGENIA

És el rei que m'ha fet de pare... Honra-l!
Germà, perdona-m, prò mon cor d'infant
ha posat nostra sort en les mans seves.
Jo li he confessat vostres proposits,
i aixís de tot engany m'ha salvat l'ànima.

ORESTES

I vol el retorn lliure concedir-nos?

IFIGENIA

L'acer brillant me priva de respondre-t

ORESTES (*amagant l'espasa*)

Ja m'atinc als teus mots. Doncs ara parla.

ESCENA QUINTA

ELS MATEIXOS I PILADES; *desseguida* ARKAS,
tots dos am les espases nues

PILADES

No us detingueu, que ls nostres ja s recullen
en un esforç darrer i ja s retiren
pas per pas vers el mar; però, què miro?
És conversa de prínceps! I és aquesta
del bon rei la presència venerada.

ARKAS

Seré tal com escau a un rei te trobo
davant de l'enemic. Tot desseguida
seran ben castigats els temeraris:
ja decau la cohort i ja recula;
llur barco és nostre; un mot teu, i el cremen.

THOAS

Vés i posa quietut an el meu poble:

que ningú faci mal an els contraris
mentres enraonem.

(*Arkas surt.*)

ORESTES

La treva accepto.

Vés, bon amic, i ajunta ls que encar restin
i en pau esperareu el determini
que ara per nostres fets els déus disposin.

(*Pilades surt.*)

ESCENA SISENA

IFIGENIA, THOAS I ORESTES

IFIGENIA

Deslliureu-me ans de tot del que recelo.
Perquè temo discòrdia massa forta
si no escoltes la veu d'una justícia
que tot ho atempera, oh rei! Enfrena,
germà, la joventut impetuosa.

THOAS

Jo l'ira contindré com escau sempre
a aquell qui té més anys. I ara tu, digues,
quin testimoni m'heu de germà ser-li
i fill d'Agamemnon?

ORESTES

Aquesta espasa,
am qui ell va vence an els valents de Troia.
An el seu assassi jo la vaig pendre,
pregant als immortals que l'pit, els braços,
la glòria del gran rei me concedissin
i al fi una bella mort. Ara tu tria
dels teus guerrers el més valent i noble
i posa-mel davant, que als fills dels heroes
en lloc sels neguen uns semblants desitjos.

THOAS

Nostres costums mai als estranys donaven
tal privilegi.

ORESTES

Doncs que costums noves
am tu i am mi comencin; que les gestes
nobles dels soberans, tot imitant-les,
el poble sen fa llei. Deixa-m combatre
no sols per nostra llibertat, per'quella

de tots els estrangers que aquí us arribin.
Si só retut, que sia ma caiguda
la de tots ells; però si la sort m'és dada
de vencer, que no arribi a aquestes costes
un sol home an el qui no se l'aculli
am mirada d'amor i socors rapid,
aconsolat tornant-lo a casa seva.

THOAS

Oh donzell, tu no sembles pas indigne
de la noble aviò am que t'envaneixes.
Gran és el nombre dels guerrers ilustres
que tinc a mon costat; però encara m'poso
jo mateix al davant de nostres lluites [mes.
i am tu estic prompte a que amidem les ar-

IFIGENIA

Oh, no! Aquesta cruenta provatura
no pot pas ser, mon rei: deixeu l'espasa,
penseu en mi; perquè la lluita ardenta
a un home l fa immortal, i encàr que hi mori
l'enalteixen els cants; però les llagrimes,
les llagrimes sèns fi de la que resta
abandonada dona, qui les canta?
Calla l poeta ls jorns i nits sèns mida
en que s consum en el silenci una ànima
cridant en va a l'amic perdut, mil voltes.
Jo també l'he tinguda la sospita
que aquest no fos un capità de lladres
que amb enganys m'arrenqués de mon refugi
per reduir-me a esclavitud traidora.
Però li he anat fent tantes preguntes,
m'ha donat tantes proves, tantes senyes,
que ara l'ànima meua està tranquila.
Mira aquí en la mà dreta aquesta marca
com de tres estrelletes que ja en l'hora
de la seva naixença li vegerem;
i el sacerdot va dir que designaven
els grans fets que am son puny alcançaria.
I aquest bardanc que li parteix la cella
encara és més senyal; que sent criatura
Electra l duia a braç i li va caure
i es va donà aquest cop contra d'un tripode.
És ell! No ho dubtis. ¿Vols que a més te di-
de la meua certesa en testimoni, [gui,
la gran semblança que li veig del pare
i la meua alegria en sa presència?

THOAS

Fins esborrant tos mots tots els meus dubtes,
fins fent callar dintre mon pit la ira,
entre ell i jo de pau no pot haver-n'hi
i les armes tant sols han de resoldre.
Ells han vingut, i tu mateixa ho deies,
per robar-me l'imatge de Diana.
I creus que haig de deixar l'intent impune?
Sol girà l grec els ulls cobdiciosos [bres,
vers els llunyans tresors dels que ell diu bar-
vers llurs vestits de pell com l'or brillantes,
vers llurs nobles cavalls i hermoses filles:
no sempre li han de valdre astúcia i força
per endur-sen-ho tot a casa seva.

ORESTES

Oh rei, no renyim pas per una imatge.
El meu amic i jo veiem la fabula
que l déu ens ha posat com una bena
per fer-nos arribar fins vostres costes.
Deslliurança i consell jo l'hi implorava
abraonat com era per les Furies.
«Si duus a Grecia la germana,—em deia,—
que de Taurida està en el santuari
contra sa voluntat, del mal jo t lliuro.»
La germana d'Apolo jo entenía. [quen
I ell volia dir tu (*a Ifigenia.*) Doncs ara s tren-
nostres dures cadenes, i tu ns tornes;
tu, que ets santa també, véns retornada
com un present als teus. Sols vas tocar-me
i em vas curar: que fou en els teus braços
que caiguí pres del mal l'ultima volta
horriblement; però l mal fugir se veia
com serp que torna al cau, i jo gosava
per tu de nou la gran claror del dia.
Ara veig resplendir l'hermós designi
de la deessa: com si tu siguessis
la santa imatge en qui restés sospesa
per voluntat dels déus misteriosa
la sort de la ciutat, ella va endur-set
a tu, la protectora de la casa,
i a aquest sagrat reclòs va conduir-te
pel bé dels teus: quan ja en tota la terra
no veiem salvació, tu ens-e-la portes.

(Al rei.)

Deixa, oh rei, que ton ànima s retorni
vers la pau: no destorbis que ella vagi

(Per Ifigenia.)

a dur benedicció a la nostra casa,
que m retorni l'estada redimida
i em posi al cap nostra avial corona.
Retorna-m tant de bé com ella us duia
i deixa-m gosà un dret que m'és tant propi.
Astúcia i força són l'orgull dels homes;
més ara aquí han restat avergonyides
per la vritat d'una ànima serena:
la confiança filial i pura
un home com tu noble, sap pagar-la.

IFIGENIA

Recorda lo promès i deixa-t moure
pels mots d'aquesta boca fidel. Mira-ns:
mira que l'ocasió no sovinteja
per un tant noble fet: doncs no t'hi neguis.

THOAS

Aneu's-en.

IFIGENIA

No, mon rei, no d'aquest modo,
no sés benedicció, ni com per força
nos hem de separar; no com desterro.
Tu am l'amigable dret de l'hoste regnes
sobre nosaltres i no és pas per sempre
que prenem comiat. T'estimo i preo
com el meu pare: així te tinc en l'ànima.
Del més humil dels teus vassalls si un dia
ve a mes orelles eixa parla vostra
que l temps m'ha fet aquí tant coneguda;
si en ell, encar que humil, veig vostres trajos,
vull acullir-lo com un déu que fóra,
vull fer-li l lliit jo sola de mans propries,
a vora l foc al meu costat fê-l seure
i fer-li dir de tu tot lo que sapiga.
Els déus te pagaran la pietat teva.
Salut, mon rei! Oh, gira-t vers nosaltres
i digues-me un darrer mot de ternura,
que ja l vent infla suaument les veles
i llisquen ja les llagrimes com balsem,
dels ulls dels que sen van... Salut tres voltes!
I en prenda d'amistat dó-m la mà dreta.

THOAS

Salut!

Fi

BIBLIOGRAFIA

POESIES, per Pere Orlandis i Despuig. Estampa d'Amengual i Muntaner.—Mallorca, 1898.

L'acte que han fet els editors del llibre *Poesies* de l'Orlandis i Despuig és una obra d'enternidora generositat i de justícia noble.

Donar publicació als treballs estètics o intel·lectuals d'un esperit que reuneixi rares i altes qualitats en la poesia, en l'art o en el pensament, que vingui quan menys a portar un xic de llum an aqueixes manifestacions, i si desgraciadament aquest esperit ha mort sense haver pogut revelar-se en públic com ha succeït an el jove Pere Orlandis i Despuig, aquell procedir envers ell s'ha de considerar com una *caritativa obligació* que ha empès i que han de sentir-se imposada, com un manament categoric de la consciència, tots aquells amics íntims, veritables i fervents que varen assistir en vida al despenellament poètic, artístic o filosòfic de la personalitat desapareguda. I no s'vagi a suposar que això sigui una exigència massa vehement, filla de l'exaltació d'un jove, o un precepte de moralisme independent an caràcter de *boutade*. Lo que hi ha, lo que de debò convé és que no se sigui tant individualista ni tant egoista ni exclusivista com s'és generalment: no ns hem de resistir an tanta cruïsa a cultivar, d'una manera veritable, l'instint de solidaritat espiritual i intel·lectual an tots aquells que s'ho mereixin.

En Pere Orlandis i Despuig és un poeta tendre, fi i delicat; un poeta que, sense una profunda intensitat d'emoció i sense una alta espontaneïtat d'inspiració, ve a portar, emperò, un matís nou en la poesia lírica i un sentiment original nascut en lo més íntim de son ànima. Quasi totes les seves estrofes revelen un suau lirisme místic o una espècie de misticisme idealment catòlic. A instants recorda l'emoció exquisadament espiritual de lo ingenuu de Mossèn Verdaguier, impregnada tot ella alhora del sentiment idealista-religiós den Dante Gabriel Rossetti, sense revelar, en cambi, l'essència un xic pagana

del misticisme estètic d'aquest últim. Pera persuadir-sen cal no més sentir l'encisament espiritual de la poesia *Flor marcida*:

Lluny de la plana, dins l'alt jardí
contra Maria flors de puresa:
la Verge Santa, d'amor cor-presa,
sempre a regar-les baixa al matí.

Per enjoïar-ne son místic vel,
les flors més belles cull des-i-ara.
Al cel les puja, i, en la nit clara,
la flor cullida sembla un estel.

La jardineria del mantell blau
rega sos lliris vessant dolçura...
De colors d'auba se vest l'altura.

Lo llir blanquíssim, sentint-se esclau,
ja vers l'abisme son calze inclina...

Am vol i gales de papalló
lo delit ronda la flor més bella...

Allà, dins basses de fang impur,
grogueja en terra, tota esfullada...

El brot que duia la flor suau,
sols ja pot treure flors no tant fines,
la penitència, cart ple d'espines...

—Angels i verges, plorau, plorau!—

Quin místic embadaliment no hi ha en aquesta composició! Ella sola demostra que n Pere Orlandis era un poeta veritable. I les estrofes *L'Aucell catiu*, *Flors* i *Fredor de cor* no vénen encara a confirmar-ho més?

Emperò, el misticisme espiritual i religiós de l'Orlandis, que li promovia una ansia engunyosa d'absolut-catòlic, va portar la seva ànima encesa i delicada a refugir amb obstinació tot sentiment pagà o *profà*, va portar-la a una decidida renunciació que, an tot i elevar el seu esperit, començava a produir lentament l'atrofia de la seva sensibilitat. Encara que algú opini lo contrari, la flama ardent de l'amor místic, que per un poeta com l'Orlandis implica un gran perill, va ésser per ell de debò en menyspreu de l'intensitat i profunditat de la seva emoció i del seu sentiment. El misticisme enlairava la seva ànima d'una manera massa vertiginosa, com an els romàntics l'imaginació. L'Orlandis i

Despuig moria d'asfíxia espiritual: heus-aquí lo que, psíquicament, jo trobo en els seus versos.

Lo que tot seguit sobta al llegidor intelligent, lo que comprèn d'admiració i seu esperit és la correcció artística de les estrofes de l'Orlandis, que corren flonges, *llisquentes* i elegants, que s'desfan a tot-hora deliciosament harmonioses i melodioses.

Ja fa temps que en els poetes i escriptors mallorquins venim observant contínues manifestacions de bon gust i alhora un viu sentiment estètic en els treballs i en les obres que van produint de tant en tant. En contraposició a l'immensa colla de versaires catalans (que nosaltres desitjariem de tot cor veure sincerament ull-presos de la poesia i de l'art, que nosaltres voldriem amb tota l'ànima contemplar-los com els hi aixequen un culte i un conreu fervents), els escriptors mallorquins han vingut sempre manifestant-se correctes, estudiosos, illustrats i sobre tot *moderns*, encarnant l'home que s'ha format en l'alta civilització d'avui.

J. P. J.

REVISTA DE REVISTES

Els dos últims fascicles del *Mercur de France*, que corresponen als mesos d'Agost i de Setembre, publiquen un ensaig crític de l'autor del *Sartus Resartus* sobre Carlyle, del que convé ocupar-se i extreure de pas alguns fragments.

Aquest ensaig és sobre tot un estudi ple d'afecció i d'admiració. Per xò no se'l pot considerar com una crítica feta amb la raó i l'ànima serenes: una d'aqueixes crítiques absolutes que vulgarment s'anomenen imparcials. En Barthélemy s'ocupa intel·lectualment de la personalitat de Carlyle, observant, primer de tot, el seu temperament, el seu cor i la seva ànima amb subtilitat, i exposant, després, les seves preferències i teories filosòfiques amb il·luminada profunditat.

En Carlyle, ànima intensiva i vehement, cor intel·lectual i bategant, va ésser portat amb tota la força ingènita de la seva emoció i del seu sentiment a espectar embadalit la vida, a sentir-se davant d'aquesta (i en això està la seva originalitat) cor-près ardorosament per una ansia d'absolut, que l'va empenyer a recercar, tal volta inconscientment, l'eternitat en lo transitori i lo absolut en lo relatiu, però entrant en l'harmonia suprema de l'univers. Més, amb tot, va venir a donar més realitat i

infallibilitat a l'interior de l'home que a res, a l'enteniment individual i subjectiu.

De la seva concepció de l'eternitat en lo temporal, el pensament de Carlyle va venir a desenrotllar-se i manifestar-se filosòficament de la següent manera, segons Barthélemy: «Ara, davant de la rierada que corre perpetuament, és l'idea mateixa de la Duració que ell concebeix, una de les idees essencials de Carlyle, la que l'encamina a l'idea aplanadora de la Força, de l'Unitat. Puix ell veurà que si, semblable a aqueixa aigua que sempre corre, la Natura s'renova sense parar, és perquè ella és una; és perquè l'Fet indestructible del que ella és l'expressió s manifesta a cada instant sempre l mateix; és perquè tot se sosté; perquè tot coopera amb tot i re-s'interromp; perquè les vicissituds més sobtades no són sinó ls graus insensibles d'una continuació indefinida; perquè les coses seran sempre lo que elles han sigut; perquè l passat, el present, l'avenir, no existeixen per elles, i que elles no tenen altre moment que aquell en que elles han estat volgudes, és a dir, l'Eternitat; és a dir, el Pensament».

Tot fent la biografia psicològica de Carlyle, aquell *essayiste* diu que quan va pendre a aquest l'amor a una dona, l'esperit de l'autor del *Sartus Resartus* vivia aleshores en «el reclus i delitós paisatge psíquic d'una intel·ligència fixada i com eternisada en els més inefables extasis del sentiment. Ell també, en aqueix moment fugitiu que passa com un frísament de llum, va dirigir la seva pensa a paisatges d'ànima penetrats de radiant malinconia». En lloc de conduir-lo a la sentimentalitat, «el dolor mateix del seu amor, més endavant contrariat, li va augmentar l'emoció de viure».

«Empesa per una sensibilitat tant frisa, aqueixa intel·ligència (la de Carlyle) no discutirà pas, no analitzarà pas: en tot ordre de coses, ella anirà directament a l'idea general, essencial, a la característica interior, fatal, de la que depenen les apariències». El seu mètode filosòfic, com el propi Carlyle expressa al parlar en la seva obra *On heroes, hero-worship d'Odin, és a face to-face and heart-to-heart inspection of the things* (una inspecció de les coses, feta cara a cara i de cor a cor). I de les coses, en l'essència interna, ell arribava a percebre'n l'Absolut.

Am tot i creure que «la seva vida era una cosa verament més complicada i enllaçada que ell havia cregut», en Carlyle «mantenia la seva mirada penetrant damunt de tot aqueix formiguejador caleidoscop del No-jo», del món objectiu que l volta. I «així s va anar desenrotllant i perfeccionant, en una ànima lliure, aqueixa essencial facultat de sentir l'existència d'una manera mística, és a dir, com una cosa a la vegada imperceptible i desmesurada, local i universal, habitual i prodigiosa, sollicitant tot el conjunt i, amb una energia igual, el nostre sentit de lo real i el nostre sentiment de lo sublim, nostra activitat pràctica i el nostre somni especulatiu».

J. P. J.

TIP. «L'AVENÇ», RONDA UNIVERSITAT, 4, BARCELONA